

TRATAREA DIFERENȚIATĂ ÎN CADRUL LECȚIEI DE EDUCAȚIE FIZICĂ ȘI SPORT

PRINCIPIILE ACCESIBILITĂȚII ȘI INDIVIDUALIZĂRII INSTRUIRII-ORIENTĂRI METODOLOGICE FUNDAMENTALE PENTRU TRECEREA DE LA „ O ȘCOALĂ PENTRU TOȚI LA O ȘCOALĂ PENTRU FIECARE”

Prof. Cătălin Constantinescu

Colegiul Tehnic „ I. Holban” Iași

REPERE TEORETICE

Tratarea diferențiată

Una dintre tendințele modernizării învățământului vizează flexibilitatea instrucției și educației pentru a asigura dezvoltarea capacităților și aptitudinilor fiecărui elev, în raport cu propriile posibilități. Școala este chemată să organizeze procesul de predare- învățare- evaluare în așa fel încât să-l pună pe elev cât mai devreme posibil în posesia unor mijloace proprii de însușire a cunoștințelor, de aplicare în practică în mod constant și creator.

În literatură de specialitate, conceptul de instruire diferențiată a fost abordat din perspective multiple: strategii de optimizare a învățării, proces dinamic, categorii fundamentale de instruire, directive de formare a competențelor cadrelor didactice etc.

Problema instruirii diferențiate nu este nouă, ci numai modul de abordare. În acest sens, aria preocupărilor s-a extins:

® În direcția conceperii unei activități instructiv- educative mai variate , nuanțate în raport cu diferențele dintre elevi în limitele normalului

® în sensul promovării unei acțiuni complexe de asistență a copilului(medicală, socială, psihopedagogică)

Instruirea diferențiată vizează adaptarea activității de învățare-îndeosebi sub raportul conținutului, a formelor de organizare și al metodologiei didactice, la posibilitățile diferite ale elevilor, la capacitatea de înțelegere, ritmul de lucru propriu unor grupuri de elevi sau chiar fiecărui elev în parte, obiectivul final fiind-

creșterea capacității de adaptare a elevilor în vederea integrării lor sociale și profesionale.

Profesorul I.T. Radu în lucrarea „Învățământ diferențiat- concepții și strategii,, ne prezintă o privier comparativă asupra concepției tradiționale a activității instructive- educative și asupra activității diferențiate, în scopul reliefării marelui câștig în planul dezvoltării armonioase a personalității copilului, în raport cu propriul potențial

Tabel nr.1 Învățământ diferențiat- concepții și strategii(I.T. Radu)

ACTIVITATE ÎN STIL TRADIȚIONAL	ACTIVITATE DIFERENȚIATĂ
~diferențele între elevi sunt mascate, se acționează asupra lor doar când devin problematice -interesele copilului sunt rar apelate -domină activitatea cu întreaga clasă	- diferențele între elevi sunt studiate și acceptate ca bază de pornire în domeniul instructive- educativ -elevii sunt ghidați în sensul propriilor interese și a alegerilor ghidate de acestea -se folosesc forme de organizare a activității diferite, pe grupe , în echipe, frontal sau individual
-timpul este inflexibil	Timpul este flexibil, în funcție de nevoile elevilor
-se admit interpretările unice ale ideilor și evenimentelor	-se admit, chiar se caută perspective multiple asupra evenimentelor și ideilor
-cadrul didactic direcționează comportamentul elevilor	-cadrul didactic facilitează activitatea independentă a elevilor
-cadrul didactic rezolvă problemele clasei sale	-elevii se ajută între ei, asistați în rezolvarea problemelor
-cadrul didactic planifică secvențele, obiectivele instruirii, furnizează standardele de evaluare a activității	-elevii împreună cu profesorii acționează în vederea stabilirii obiectivelor criteriilor de evaluare
-se respectă CE trebuie învățat	-respect, pentru CINE învață

Diversitatea interindividuală este imensă, iar necesitatea luării în considerare a acestui lucru și accesibilizării conținuturilor apare în didactică ca teorie a procesului de predare- învățare, sub forma principiului accesibilizării și individualizării învățământului. Potrivit acestui principiu, organizarea și desfășurarea procesului de învățământ trebuie să se realizeze pe măsura posibilităților reale ale elevilor, ținându-se seama de particularitățile de vârstă, sex, nivelul pregătirii anterioare, precum și de deosebirile individuale, de potențialul intelectual și fizic al fiecărui elev în parte.

Tehnicile de diferențiere ale instruirii vizează o gradare a sarcinilor școlare, potrivit posibilităților individuale a ritmului propriu de dezvoltare a fiecărui individ, astfel încât randamentul să fie asigurat pentru toți.

Individualizarea învățării(tratarea individuală) exprimă necesitatea de a valorifica cât mai bine posibilitățile și eforturile individuale, atât în ceea ce privește persoanele înzestrate, cât și pe cele mai puțin înzestrate.

Tratarea diferențiată a elevilor în lecția de educație fizică și sport

Rezultat al acțiunii reciproce dintre individ și societate, diferențierea ca atribut al individului și integrarea ca scop al acțiunii de formare a individului devin coordonate ale dezvoltării personalității. Diferențierea nu poate constitui un scop în sine cum tinde uneori a fi acreditată, ci este una din căile prin care se realizează finalitățile actului instructiv-educativ. Tratarea diferențiată a elevilor în lecțiile de educație fizică constituie, în etapa actuală o orientare metodologică fundamental solicitată de componenta eterogena a colectivelor din punct de vedere somato-funcțional și motric.

Esența întregii activități instructive-educative o constituie valoarea disponibilităților elevilor.

Tratarea diferențiată în educația fizică și sport presupune practicarea exercițiilor fizice în funcție de particularitățile subiecților, fiind strâns legată de principiul accesibilizării instruirii și chiar individualizarea acestei instruirii, la anumite niveluri de performanță(lecția de antrenament sportiv), cu alte cuvinte individualizarea reprezintă faza superioară a accesibilității.

Accesibilitatea nu înseamnă a fi impuse cerințe de conținut metodic și metodicorganizatorice la nivelul posibilităților minime ale subiecților, cerințele impuse trebuie să-i solicite pe subiecți, să-i determine să depună efort, să

„muncească „ pentru rezolvarea diverselor situații din procesul de instruire sau din activitatea competițional sportivă.

Referindu-ne la educația fizică și sportivă școlară unde activitatea se desfășoară cu grupuri de subiecți , în învățământul de masă principiul individualizării, nu se poate respecta (din cauza numărului mare de elevi din clasă), pe când în învățământul special individualizarea pregătirii este obligatorie , mergând până la personalizare(ex. clase DMS- proiect de intervenție personalizat).

REPERE METODOLOGICE

Conform acestui principiu, sunt necesare efectuarea unor acțiuni și respectarea unor cerințe pe care le prezentăm în continuare , subliniind și unele particularități ale învățământului special, (dat fiind faptul că ne aflăm într-o școală unică în România sub aspectul organizării și anume – școală publică cu clase speciale integrate). Tabelul nr 2

Tabel nr. 2 Acțiuni și cerințe ale principiului accesibilității și individualizării în învățământul de masă și în cel special

ÎNVATAMANT DE MASA	INVATAMANT SPECIAL
1, Eșalonarea corespunzătoare a conținutului programei	1, Adaptarea cerințelor programei la posibilitățile fizico-psihoice ale elevilor cu CES(cerințe educaționale speciale). Amintim că în învățământul special există un deziderat fundamental care poate fi considerat un principiu al acestui tip de învățământ, ne referim la orientarea corectiv formativă și terapeutic-compensatorie a tuturor activităților desfășurate cu acești copii.
2. In sistemul nostru de învățământ se folosesc cu bune rezultate trei moduri de organizare a procesului instructiv-educativ..frontal, pe grupe și individual	
3. Organizarea activității -o modalitate de tratare diferențiată o reprezintă gruparea elevilor după disponibilități și rezultatele obținute, cunoscute sub numele de grupe de nivel -modalitatea lucrului pe grupe de nivel valoric, încearcă să realizeze în	3. Organizarea activității se face - pe grupe de afecțiuni, iar în cadrul grupei fiecare elev va avea adaptări și soluții proprii în funcție de particularitățile individuale. Este necesară formarea grupelor după criteriul capacității motorice

condițiile claselor eterogene, diferențierea și chiar individualizarea formelor de învățământ prin folosirea tehnicilor de lucru pe grupe omogene -raspândită(dar nu generalizată) -grupele de nivel valoric pot fi închise sau deschise -cel mai correct, în sens de eficiență, este ca aceste grupe valorice sa fie deschise , adica dinamice /modificabile în funcție de temele abordate -receptivitatea pasivă a elevului pus în situatia de a executa exerciții la comanda(de cele mai multe ori frontal), se înlocuiește printr-o aderare activă , constientă chiar pasiva la procesul de instruire. In acest fel elevul devine un factor de inițiativă, un subiect al educației, un colaborator al educatorului, un conștient și un responsabil, se deschid porți largi inițiativei creatoare.	* elevi care pot efectua mers și alergare * elevi care pot efectua doar mers * grupa celor care se deplaseaza cu ajutor * grupa celor care nu se pot deplasa
4. Necesitatea cunoasterii permanente a elevilor -a particularităților biologice, anatomo-fiziologice -a particularităților psihologice individuale(atitudini,interese,motivație, aptitudini,temperament,caracter) -nivelul pregatirii fizice generale și speciale a deprinderilor si priceperilor mortice,a cunoștințelor teoretice.	4.Cunoașterea aprofundată a fiecarui elev în parte, ceea ce presupune o investigație amănunțita întreprinsa de profesor împreună cu echipa de specialiști a școlii: medici, psihologi, kinetoterapeuți, logoped, asistent social și alcatuirea unui bilanț complet referitor la dizabilitate(gravitate, mecanismul intim al afecțiunii, terapie, funcționalitate). Înainte de începerea activității profesorul va cunoaște: -capacitatea de efort a fiecărui copil, -limitele și interdicțiile reclamate de dizabilitate, -mijloacele prin care se obțin efecte favorabile, -metode de aplicare a exercițiului fizic în diferite afecțiuni.

5. Selecționarea cu atenție a stimulilor, a exercițiilor fizice cu precădere, succesiunea și combinarea acestora se face în funcție de: particularitățile de vârstă, sex, nivel de dezvoltare psiho-motric.	5. Conținutul procesului instructiv-educativ, sistemul de mijloace, precum și modalitățile de lucru cu elevii cu nevoi speciale, primesc orientări și ponderi particularizate funcție de: -natura și gravitatea afecțiunii, -terapia urmată, -posibilitățile fiecărui individ în parte. Mijloacele selecționate vor fi puține, simple și eficiente adaptate la specificul fiecărui individ și vor acționa în același sens cu mijloacele terapeutice și curative, acela de a educa și reeduca deprinderile și deprinderile motrice. Având în vedere că elevii noștri nu se prezintă cu un bagaj biologic normal(cei mai mulți fiind purtători ai unor duble sau triple deficiențe), ideea călăuzitoare este obținerea unui maxim randament cu minimum de efort. Mișcarea nu trebuie să epuizeze organismul ci să-l dinamizeze funcțiile și să-l crească reactivitatea, îmbunătățind , astfel funcția aparatului locomotor.
6. Stabilirea unei dozări corespunzătoare a efortului fizic sub aspectul intensității și duratei efortului, a densității, frecvența și durata pauzelor, a complexității.	6. Volumul și intensitatea efortului, cât și durata și felul pauzelor, trebuie bine dozate și adaptate fiecărui individ.
7. Adaptarea metodelor și procedeele metodice de instruire și educație la nivelul de înțelegere și de dezvoltare psiho-motrică a subiecților. Solicitarea elevului peste limitele potențialului său, nu numai că nu îi ajută, ci îi este chiar dăunător după cum o solicitare insuficientă nu va determina răspunsuri favorabile.	7. Se recomandă eforturi mici și medii funcție de capacitatea fiecărui copil, introduse în pregătire în mod gradat și controlat și urmate de exerciții compensatorii pentru partea deficitară care nu a participat pe deplin la efectuarea acțiunii. Solicitarea elevului peste limitele capitalului său restant, nu numai că nu îi ajută ci îi este chiar

	dăunator, după cum o solicitare insuficientă nu va determina răspunsuri favorabile.
8. Stabilirea unui ritm adecvat de lucru, în funcție de reacția subiecților la stimuli care trebuie urmărită cu mare atenție -dacă profesorul are o cât de mică îndoială asupra programului propus, la primele semne de inadaptare, va ssta activitatea și va reconsidera efortul. Trebuie evitata orice influență negativă asupra stării de sănătate -controlul medical trebuie să primeze în fata oricărei activități și se va face cât mai des posibil.	
9. Necesitatea cunoașterii și aplicării celor trei reguli clasice ale practicii didactice, referitoare la principiul accesibilității și individualizării: a. trecerea de la ușor la greu, în care funcționează prioritar criteriul forței necesare pentru efectuarea actelor și acțiunilor motrice, b. trecerea de la simplu la complex, în care funcționează prioritar criteriul îndemnării necesare pentru efectuarea actelor și acțiunilor motrice, c. trecerea de la cunoscut la necunoscut, adică de la elemente deja însușite la altele noi, care să se bazeze -ca mecanisme de execuție- pe cele deja însușite(Cârstea Gh.).	
10. Diferențierea evaluării randamentului subiecților are la bazăcriteriul preformanței motrice și alte criterii cuprinse în SNȘE.	10. Evaluarea se face în funcție de progresul individual. Elevii împreună cu profesorul acționează în vederea stabilirii criteriilor de evaluare.

REPERE APLICATIVE

Model operational privind tratarea diferențiată în procesul de instruire

Prezentăm în Tabelul nr 3 Modelul operational al jocului de volei adaptat pentru școli cu elevi deficienți fizic, curs liceal -clasele a IX a și a X a (prezentare comparativă între învățământul de masa învățământul special)

Tabelul nr 3 Modelul operational al jocului de volei

Nr crt	Model operational-lecția de educație fizică- invatamânt de masă	Nr crt	Model operational-lecția de educație fizică- învățământ special
1.	Preluarea de sus(pasa)	1.	Preluarea de sus cu una sau doua mâini sau după posibilități
2.	Organizarea celor trei lovituri	2.	Organizarea celor trei lovituri
3.	Preluare cu doua mâini de sus și de jos și cu piciorul	3.	Preluare din mingi aruncate gen serviciu

4.	Serviciu de jos și de sus din față	4.	Repunerea mingii în joc prin auto aruncare și transmiterea mingii cu una sau ambele mâini -sau serviciu de jos, din față -6-7m
5.	Lovitura de atac procedeu drept	5.	Transmiterea mingii peste plasă cu una sau două mâini (gen lovitura de atac)
6.	Plonjonul pe spate și din lateral cu rostogolire	6.	Plonjonul pe spate
7.	Blocaj individual efectuat de jucatorul din fața atacantului (la corespondent)	7.	Blocaj individual- inițiere
8.	Dublaj la blocajul individual	8.	Joc 6x6 pe teren redus
9.	Plasament pe diagonala lungă și scurtă	9.	
10.	Joc 6x6 pe teren normal cu blocaj pasiv, semiactiv	10.	
Caracteristici și organizarea jocului			
În atac			
1.	Combinații în atac cu 2-3 lovituri ale mingii din zone apropiate	1.	Toți jucatorii trebuie sa efectueze pasarea în terenul propriu si trecerea mingii peste fileu
2.	Sistemul de atac 4T+2R	2.	
În apărare			
1.	Sistem de apărare cu centrul 2 avansat	1.	Fără blocaj
2.	Blocaj individual efectuat de jucatorul din fața atacantului(la corespondent)	2.	Cu preluare în linia I
3.	Dublaj la blocajul individual cu jucatorul cel mai apropiat din linia I	3.	
4.	Plasament pe diagonala lungă și scurtă	4.	
Joc la câștigarea serviciului			
1.	Preluarea serviciului advers cu doua mâini de sus sau de jos	1.	Preluarea serviciului advers cu doua mâini de sus sau de jos sau după posibilități: -cu o mână de jos(gen pârghie), -cu o mână sau două de sus,

			-prin respingere cu pumnul
2.	Ridicarea mingii pentru atac înainte și peste cap din zona 3 și 2	2.	Pasă-toți jucatorii
3.	Atac din zonele 2,3 și 4	3.	Atac-toți jucătorii-trecerea mingii peste plasă cu una sau doua mâini de sus sau cu oricare porțiune a corpului după posibilități
Joc la câștigarea punctului			
1.	Serviciu de jos și de sus din față	1.	Repunerea mingii în joc prin autoaruncare și transmiterea mingii cu una sau ambele mâini-sau serviciu de jos din față 6-7m
2.	Blocaj individual efectuat de jucătorul din față atacantului(la correspondent)	2.	Blocaj individual-inițiere
3.	Preluare de joc(cu doua mâini de sus și de jos și cu piciorul)	3.	Preluare de joc-cu ambele mâini sau cu o mână de sus sau de jos sau cu alta porțiune a corpului, după posibilități.

De exemplu, Preluarea de sus (pasa), structura de exerciții:

Exercițiul nr.1:

Joc de gleznă, oprire și preluare prin prinderea mingii în cupă în dreptul frunții, transmiterea ei spre instructor prin aruncare imitând pasa, după 2-3 repetări elevul se deplasează la coada șirului

Indicații metodice:

Gr.1-executa exercițiul complet,

Gr.2-în loc de joc de gleznă elevii vor executa alergare ușoară pe loc sau deplasare, după posibilități,

Gr.3-oprirea sub minge se efectuează având piciorul opus brațului amputat înainte, cupa formată dintr-o singură mână se va situa pe linia mediană a frunții, cu degetele mult desfăcute și genunchii îndoiți, în cazul sprijinului în cârje exercițiul se execută prin prinderea mingii după posibilități. Precizările ca și soluțiile vor fi strict individualizate.

Exercitiul nr.2...

Exercițiul nr.3...

Structurile de exerciții simple, grupate pe operații necesare învățării elementelor de volei astfel:

- operațiunea 1-exersarea ansamblului în condiții ușoare sau foarte ușoare,
- operațiunea 2-ansamblul acțiunii cu accent pe consolidarea aspectului dominant,
- operațiunea 3-ansamblul acțiunii în condiții apropiate de joc.

ALTE REPERE TERMINOLOGICE

Accesibilitatea conținutului, a metodelor și tehnicilor instruirii, a limbajului și formelor de activitate etc, pentru a realiza concordanța dintre posibilitățile elevilor și dificultățile învățării. Se realizează prin selecționarea și gradarea informațiilor științifice și a exercițiilor care conduc la însușirea cunoștințelor și la formarea unor deprinderi.

Individualizarea instruirii elevilor potrivit particularităților lor fizice și psihice, prin diferențierea sarcinilor didactice și a căilor de îndeplinire a lor. Presupune crearea condițiilor ca fiecare copil să se dezvolte în ritmul său propriu, prin activizarea potențialului real și valorificarea acestuia.

Diferențierea învățării exprimă necesitatea de a adapta conținutul strategiilor educaționale în funcție de particularitățile comportamentului individual(sau de grup) ale elevilor(cum ar fi-promovarea aptitudinilor specifice pentru anumite materii). Aceasta diferențiere va răspunde atât satisfacerii nevoilor destinate tratării unor particularități psihologice individuale, cât și satisfacerii unor cerințe sociale privind pregătirea și utilitatea existenței unor specialiști(Anna Tulbure).

În contextul actual în care procesul instructiv-educativ este centrat pe elev, iar școala pentru toți devine școala pentru fiecare, tratarea diferențiată și respectarea principiului accesibilității și individualizării instruirii, devine o abordare educațională obligatorie.

Așadar putem spune că succesul educației se bazează pe adaptarea demersului educațional la nevoile individuale ale fiecarui elev.

Bibliografie

1.Radu I.T. – Învățământ diferențiat- Concepții și strategii. EDP,București,1978.

2. Bontaș I.-Pedagogie. Editura All, București, 1998.
3. Țircovnicu V.-Învățământ frontal, învățământ individual, învățământ pe grupe. EDP, București 1981.
4. Cârstea Gh.-Teoria și metodică educației fizice și sportului. București, 1993.
5. Dragnea A.-Teoria educației fizice și sportului. EDP-București, 1999.